

## PAPER DETAILS

TITLE: Yerel Yönetimlerde Siyasal Açidan Farkli Yerel Özerklik Uygulamalari ve Örnekleri

AUTHORS: Taylan KOÇ

PAGES: 87-109

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/487460>

# Yerel Yönetimlerde Siyasal Açıdan Farklı Yerel Özerklik Uygulamaları ve Örnekleri<sup>1</sup>

**Taylan Koç**, Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü  
e-posta: koc.taylan@gmail.com

## Özet

Yerel demokrasi kavramı ile bağlantılı kavramlardan biri olan ve literatürde kimi zaman yerel demokrasi ile eşdeğer anlamda kullanılan “yerel özerklik” kavramı, en genel anlamıyla; bir yerel topluluğun, yerel nitelikteki işleri, kendi başına, kendi organları eliyle görebilmesi ve buna olanak verecek kaynaklara sahip olabilmesidir (Keleş, 2000: 49). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın üçüncü maddesi, “özerk yerel yönetim” kavramını, “*yasalar çerçevesinde kamu hizmetlerinin önemli bir bölümünü yurttaşlarının yararı doğrultusunda ve kendi sorumluluğunda yerine getiren, hukuki ve yönetsel yeteneklere sahip yerel tüzel kişilik*” olarak tanımlamaktadır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise bu hakkın, üyeleri serbest, gizli, eşit, doğrudan ve genel seçimle oluşturulan konseyler ya da meclisler tarafından kullanılacağı ifade edilmektedir (Mengi, 1998: 70).

Günümüzde küresel politik süreçlerde sıklıkla dile getirilen yerel yönetimlere daha fazla özerklik talebi, liberal anlayış tarafından yerel yönetimlerin merkezi yönetimin müdahalesinden uzak/özerk olması ile sınırlandırılmakta ve yerel hizmetlerin özelleştirilmesi, merkezi ve yerel parçalarıyla bir bütün oluşturan kamu rejiminin dağıtılarak küresel sermayenin etkinliğinin artırılması ve neo-liberal politikaların rahatlıkla uygulanabilmesi gibi hedefleri içermektedir. Bu türden bir yerelcilğin yerel özerklik talebi, geniş halk kesimlerinin temsilini önemsemeyen bir içeriğe sahip olmakla birlikte, demokrasinin egemenlerin çıkarlarına hizmet etmesini sağlamak, bütünüyle taşeronlaştırılmış, küresel sermayenin eline teslim edilmiş, neo-liberal politikalarla istenen her şeyin yapıldığı ve Marx’a atıfla; “gölgesini satamadığı ağacı dahi kesen kapitalizmin” insafına terkedilmiş bir yerel yaratmak amacındadır. Özellikle de içinde bulunduğumuz süreçte küreselleşmeciler yerelleşme anlayışı egemen kılınmaya çalışılırken, merkezden uzaklaşmak çoğu zaman küresel kapitalizmin çarklarına teslim olmak ve küresel şirketlerin hüküm sürdüğü rekabetçi bir yerelcilik anlayışına eklenmek anlamına gelmektedir. Fakat bu durum yerel yönetimlerin birer özyönetim birimi olarak varlık göstermelerinin ve yerel halkın gereksinimleri doğrultusunda kararlar alabilmelerinin önüne geçmemelidir. Sıkı merkezîyetçi anlayış da bir nevi liberal anlayış gibi yerel yönetimlerin halk katılımına dayanan özyönetim birimleri olabilmelerinin önünde önemli bir engeldir.

İnsanlık tarihi boyunca tüm toplumlar kendi gereksinimleri temelinde örgütlenmiştir. Bugün gelinen noktada yerel yönetimlerin demokrasinin tabana yayılmasında ve toplumsal gelişmenin eşgüdümsel olarak gerçekleşebilmesi hususunda taşıdıkları önem açıktır. Bu sebeple, günümüz koşullarında artık çoğu noktada tıkanıklığa neden olan ve

halkın karar alma süreçlerine katılımını çok büyük oranda sınırlayan katı merkezîyetçi yapılardan uzaklaşarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve katı, hantal, bürokratik bir anlayış yerine üretken, gerçek anlamda eşitlikçi halk katılımına dayanan bir anlayışın hâkim kılınması, küreselleşmenin ve neo-liberalizmin yıkıcı etkilerine karşı bir alternatif oluşturabilecektir.

Öte yandan, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve güçlendirilmesi özellikle Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan Kürt sorununun çözümüne de önemli ölçüde katkı sunabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca yerel yönetimler, özellikle de belediyeler, yerel demokrasinin sağlanmasından ziyade, yerel hizmetlerin etkin, verimli ve daha az maliyetle sağlanmasının aracı olarak görülmüştür. Ancak bu yaklaşım yerine, Fransa'nın 1951'den itibaren yaptığı gibi, ulus-devletin katı merkezîyetçi sistemini gevşeterek yerel yönetimlere anlamlı oranda yetki devri yapmak yoluyla hem ülke içinde eşitlikçi bir bütünleşme sağlanabilecek, hem bölgeler arası sosyo-ekonomik dengesizlikler aşılabilecek, hem de farklı yerelliklerin kendi farklılıklarını korumalarına olanak tanıyacak çoğulculuk sağlanabilecektir. Bu yolla halkın yönetimde yer alma olanaklarının geliştirilmesini sağlayacak mekanizmaların kurulması, yerel yönetimlerin toplumun bütün sorunları ile ilişkilendirilmesi, sosyal, ekonomik, tarihsel ve kültürel varlığın korunması ve geliştirilmesinde yerel yönetimlerin bir özne olarak değerlendirilmesi mümkün hale getirilebilecektir. Bu anlayışa ek olarak ise, söz konusu yerelliklerin hem gelişmişlik oranlarına göre denge sağlayıcı bir biçimde merkezi bütçe tarafından desteklenmesi, hem de kendi ekonomik kalkınmalarını sağlayabilmelerine imkân tanıyan olanakların (kooperatifleşme gibi) verilmesi, yani bir nevi ortaklaşma ve ürettiğini tüketebilme, kendine yetebilme imkânı tanınması, neo-liberal sistemin halk için değil sermaye için esas aldığı "küreselleşmeci yerelleşme" anlayışının alternatifi olabilecektir. Bu esaslara dayanan bir "yerel özerklik" anlayışı ile liberal yaklaşım tarafından savunulan yerel yönetimlerin merkezi yönetimin müdahalesinden uzak olması ile sınırlandırılmış olan "yerel özerklik" anlayışı arasındaki fark ise ortadadır.

**Anahtar Sözcükler:** Yerel özerklik, yerel demokrasi, yerel yönetim, özerk yerel yönetim, halk katılımı.

## Different Political Implementations and Examples of Local Autonomy in Local Governments

### Abstract

The concept of "local autonomy", frequently used synonymously with local democracy, is broadly defined as 'the possibility of a local community to independently handle its local tasks using its own means' (Keles, 2000: 49). The third entry in the European Charter of Self-Government defines the concept of self-government as 'a local legal entity that owns legislative and governing capability to perform a significant quantity of public services within legal boundaries and under its own responsibilities in line with its public's interests'. The second article of the same entry, on the other hand, states

that this capability is used by councils or assemblies whose members are elected via independent, confidential and direct general elections (Mengi, 1998: 70).

As one of the frequently debated issues, the demand for more autonomous local governments is restricted to being repressed and independent of the central government by liberal approaches which aim to privatize local services, to increase the power of global capital flows by distributing public services, and to provide suitable conditions for the implementation of neo-liberal policies. In addition to ignoring general public participation, such an autonomy demand of localism seeks to adapt democracy to fit the needs of sovereign powers and to create a local governing platform where everything is subcontracted, transferred to the global capital via neo-liberal policies, and then left to the conscious of capitalism which, referring to Marx; "... cuts down the tree if its shadow cannot be sold". Particularly today, an increasing promotion of global localization is witnessed while being moved away from the central government often equals to giving in to the wheels of the global capitalism and entering into a competitive localism with its global companies. However, this should threaten neither the existence of a local government as a self-governing unit nor the local public's right to participate in decision-making processes. The firm centralist approach, more or less like the neo-liberal approach, is an obstacle against local governments to become participatory autonomous units.

Throughout the human history, all communities have been organized according to their own needs. Today, it is clear that self-governments are vital for the top-down expansion of democracy and the coordination of social development. In this respect, moving away from firm centralist bodies that cause obstructions and restrict the possibility of public participation in decision-making processes seems crucial to create an alternative against the destructive effects of globalization and neo-liberalism. This can be achieved by empowering the authority of local governments and by adapting a true egalitarian participatory approach rather than a firm, clumsy, bureaucratic method.

However, increasing and empowering the authorization of local governments has the potential of contributing greatly to the solution of Kurdish issue as one of the important knots in Turkey. Throughout the history of the Republic, local governments and municipalities have been considered as effective tools in providing cost-efficient and prevalent public service rather than maintaining local democracy. Nevertheless, instead of adapting this approach, transferring significant amount of authority to local governments and loosening the firm centralist system of nation-state, as France has been doing since 1951, will not only create an integration in the country and reduce the unbalanced socio-economic conditions among the regions but it will also sustain the plurality by maintaining the differences of each local community. It will then be possible to establish mechanisms to enable public participation, to relate local governments with the problems of the whole society, and to include local governments in the protection and the development of social, economic, cultural, and historical assets. In addition, supporting local governments by the central budget in line with

their growth rate, providing them with the autonomous possibilities of improving economically (e.g. becoming a cooperative); that is, giving them the opportunity to cooperate, consume what they produce, and be self-sufficient, could be an alternative for neo-liberal system's "global localization" approach adapted not for public but for the capital. The difference between such a "local government" and the one advocated by liberal approach repressed from central government is self-evident.

**Keywords:** Local autonomy, local democracy, local government, autonomous local government, public participation.

## Giriş

İnsanlık tarihi boyunca tüm toplumlar kendi gereksinimleri temelinde örgütlenmiştir. Bugün geline nokta yerel yönetimlerin demokrasinin tabana yayılmasında ve toplumsal gelişmenin eşgüdümse olarak gerçekleşebilmesi hususunda taşıdıkları önem açıktır. Bu sebeple, günümüz koşullarında artık çoğu noktada tıkanıklığa neden olan ve halkın karar alma süreçlerine katılımını çok büyük oranda sınırlayan katı merkeziyetçi yapılardan uzaklaşarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve katı, hantal, bürokratik bir anlayış yerine, üretken, gerçek anlamda eşitlikçi halk katılımına dayanan bir anlayışın hâkim kılınması, küreselleşmenin ve neo-liberalizmin yıkıcı etkilerine karşı bir alternatif oluşturabilecektir.

Halka en yakın yönetsel kurumlar olarak pek çok önemli işlevi olan yerel yönetimlerin, hizmetlerin halka sunulmasında çabukluk ve kolaylık sağladığı bir gerçektir. Ancak yerel yönetimlerin, demokratikleşme konusunda da önemi su götürmez bir gerçekliktir. Bugün geline nokta, demokrasinin tabana yayılmasında ve toplumsal gelişmenin eşgüdümse olarak gerçekleşebilmesi hususunda, yerel yönetimlerin güçlendirilmeleri ve geliştirilmesi gerektiği genel kabul gören bir anlayışı ifade etmektedir.

Yerel demokrasi kavramı ile bağlantılı kavramlardan biri olan ve literatürde kimi zaman yerel demokrasi ile eşdeğer anlamda kullanılan "yerel özerklik" kavramı, en genel anlamıyla; bir yerel topluluğun, yerel nitelikteki işleri, kendi başına, kendi organları eliyle görebilmesi ve buna olanak verecek kaynaklara sahip olabilmesidir (Keleş, 2000: 49). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın üçüncü maddesi, "özerk yerel yönetim" kavramını, "*yasalar çerçevesinde kamu hizmetlerinin önemli bir bölümünü yurttaşlarının yararı doğrultusunda ve kendi sorumluluğunda yerine getiren, hukuki ve yönetsel yeteneklere sahip yerel tüzel kişilik*" olarak tanımlamaktadır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise bu hakkın, üyeleri serbest, gizli, eşit, doğrudan ve genel seçimle oluşturulan konseyler ya da meclisler tarafından kullanılacağı ifade edilmektedir (Mengi, 1998: 70).

Günümüzde küresel politik süreçlerde sıklıkla dile getirilen yerel yönetimlere daha fazla özerklik verme talebi, liberal anlayış tarafından yerel yönetimlerin merkezi yönetimin müdahalesinden uzak/özerk olması ile sınırlandırılmakta ve yerel hizmetlerin özelleştirilmesi, merkezi ve yerel parçalarıyla bir bütün oluşturan kamu rejiminin dağıtılarak küresel sermayenin etkinliğinin artırılması ve neo-liberal politikaların rahatlıkla uygulanabilmesi gibi hedefleri içermektedir. Bu türden bir yerelciliğin yerel özerklik talebi, geniş halk kesimlerinin temsilini önemsemeyen bir içeriğe sahip olmakla birlikte, demokrasinin egemenlerin çıkarlarına hizmet etmesini sağlamak, bütünüyle taşeronlaştırılmış, küresel sermayenin eline teslim edilmiş, neo-liberal politikalarla istenen her şeyin yapıldığı ve Marx'a atıfla; "gölgesini satamadığı ağacı dahi kesen kapitalizmin" insafına terkedilmiş bir yerel yönetim yaratmak amacındadır. Özellikle de, içinde bulunduğumuz süreçte küreselleşmeci yerelleşme anlayışı egemen kılınmaya çalışılırken, merkezden uzaklaşmak çoğu zaman küresel kapitalizmin çarklarına teslim olmak ve küresel şirketlerin hüküm sürdüğü rekabetçi bir yerelcilik anlayışına eklenmek anlamına gelmektedir. Fakat bu durum yerel yönetimlerin birer özyönetim birimi olarak varlık göstermelerinin ve yerel halkın gereksinimleri doğrultusunda kararlar alabilmelerinin önüne geçmemelidir. Sıkı merkezîyetçi anlayış da bir nevi liberal anlayış gibi yerel yönetimlerin halk katılımına dayanan özyönetim birimleri olabilmelerinin önünde önemli bir engeldir.

Yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve güçlendirilmesi özellikle Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan Kürt sorununun çözümüne de önemli ölçüde katkı sunabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca yerel yönetimler, özellikle de belediyeler, yerel demokrasinin sağlanmasından ziyade, yerel hizmetlerin etkin, verimli ve daha az maliyetle sağlanmasının aracı olarak görülmüştür. Ancak bu yaklaşım yerine, ulus-devletin katı merkezîyetçi sistemini gevşeterek yerel yönetimlere anlamlı oranda yetki devri yapmak yoluyla hem ülke içinde eşitlikçi bir bütünleşme sağlanabilecek, hem bölgeler arası sosyo-ekonomik dengesizlikler aşılabilecek, hem de farklı yerelliklerin kendi farklılıklarını korumalarına olanak tanıyacak çoğulculuk sağlanabilecektir. Çalışma, bu görüşü destekleyebilmek için öncelikle yerel özerkliğin içeriğine odaklanacak, ardından ise farklı devletlerdeki yerel özerklik uygulamalarını federal, üniter ve bölgeselleşmiş devletlerdeki örnekler ile ele almaya çalışacaktır. Çalışmanın en son bölümünde ise, özellikle son yıllarda Türkiye gündeminde sıkça yer alan "demokratik özerklik" yaklaşımı, bu çerçevede incelenecektir.

## Yerel Özerklik

### *Yerel Özerkliğin Tanımı ve Kapsamı*

Yerel özerklik uygulamada sadece klasik anlamda otonomi şeklinde olmamaktadır veya sadece onu ifade etmemektedir. Yerel özerklik konusunda literatürde farklı tanımlar vardır. Buna göre; yerel özerklik, yerel yönetimlerin merkezi hükümet karşısında özgür hareket edebilmesi veya yerel kimliğin özgür bir şekilde yansıması olarak tanımlanmaktadır (Pratchett, 2004: 365'ten aktaran: Erdemir, 2010: 11).

Kavram olarak özerk kelimesi; gücü kendisinde bulunan ve kendi kendini idare eden anlamına gelmektedir (Luxemburg, 2010: 236). Tortop ise özerkliğin muhtariyet (otonomi) sözcüğünün karşılığı olarak kullanıldığını belirtmekte ve özerkliği; bir veya daha fazla kişinin, belirli görevleri görmesine ve farklılıklarını korumaya yetecek miktarda hareket serbestliği olarak tanımlamaktadır (1999: 19). Keleş ise özerkliği, bir yerel topluluğun, yerel nitelikte olan işleri, kendi başına, kendi organları eliyle görebilmesi ve buna olanak verecek kaynaklara da sahip olabilmesi şeklinde ifade etmektedir (2006: 52).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 3. maddesinde yerel özerklik şu şekilde tarif edilmiştir:

“Özerk yerel yönetim, yerel yönetimlerin yasalarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü, kendi sorumlulukları altında ve yerel halkın çıkarları doğrultusunda düzenleme hak ve olanağını anlatır.”

Yerel yönetimler bu haklarını seçilmiş organları aracılığı ile kullanır. Yine aynı maddenin devamında yerel yönetimlerin organlarını doğrudan, eşit, genel oy ve gizli sayım sistemine göre oluşturabilecekleri belirtilmektedir.

Yerel özerklik kavramı siyasi, idari ve mali olmak üzere üç boyutu içerir. Siyasi anlamda yerel özerklik yerel yönetimlerin kendileri ile ilgili konularda yasa çıkarma yetkisini ifade eder. İdari anlamda özerklik, hizmetler ile ilgili kararların alınması ve yürütülmesi açısından, yerel yönetim birimlerinin ilgili organlarının kendi kararını alabilme ve uygulayabilmesini ifade eder. Mali alanda özerklik ise, yerel yönetimlerin kendilerine kanunla verilen hizmetleri yerine getirirken bütçelerini kendilerinin belirleyebilmelerini, yerel yönetimlerin öz kaynaklarının bütçe içindeki payının yüksek olmasını, kısacası, mali yönden merkeze bağıllılığının az olmasını ifade eder.

Yerel yönetimlerin idari ve mali özerklikleri en temel özellikleridir. Fakat bu özellikleri neredeyse hiçbir ülkede ideal düzeye ulaşamamıştır. Hemen her

ülkede yerel yönetimler, yerel özerklik bakımından bir sınırlandırma ile karşı karşıya bırakılmıştır. Yerel özerklik, her zaman merkezin bahsettiği bir durumu değil, aksine yerel düzeydeki güçlerin bir mücadele sonucunda elde ettiği bir kazanımı ifade eder. Bu anlamda bir nevi, iktidarın merkezde toplanmasını önleme gayretlerinin ve bu duruma karşı geliştirilen tepkinin bir sonucu olduğu söylenebilir. Bunun yanında, yerel özerklik ilkesi genel olarak, yerel yönetimlerin güçlendirilmesini amaçlar. Burada altı çizilmesi gereken bir husus ise, bahsedilen özerkliğin bağımsızlığı ifade etmediğidir. Yerel özerklikten kast edilen kontrollü bir serbestlikten yararlanmaktır. Ancak yerel özerkliğin de sınırları vardır. Yerel özerkliğin sınırları anayasa ve yasalarla belirlenir. Yerel özerklik, yerel bazı kişi ve gruplara çıkar sağlamak amacıyla değil, yerel hizmetlerin hızlı, az maliyetli, kolay ve etkin bir şekilde görülmesi için gereklidir (Çukurçayır, 2002: 87).

Keleş'e göre (2006: 52), yerel yönetimlerin özerkliği esasen iki yönlüdür. Bunlardan ilki; yerel yönetimlerin merkezi yönetim ile olan ilişkisi, ikincisi ise yerel yönetimlerin yönettikleri bölgede yaşayan halkla olan ilişkidir. Merkezi yönetim ile olan ilişkinin kritik noktası, yerel yönetimlerin faaliyet alanlarının belirlenmesi ve bu alanlardaki çalışmaları hayata geçirebilmek için uygun mali kaynakların sağlanması veya bu kaynakların sağlanması için gereken yetkilerin yerel yönetimlere verilmesidir. Bunun dışında, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki çeşitli yetkilerinin kanunlarla belirlenerek mümkün olan en alt seviyeye indirilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin yönettikleri bölgede yaşayan halkla olan ilişkilerinde ise, yerelde yaşayanların yerel yönetimlerin faaliyetlerinin içeriğini belirlemesi ve bu faaliyetleri denetleyebilmeleri gerekir.

Yerel yönetimlerin özerkliği için bazı asgari şartlar bulunmaktadır. Bunlar; yerel yönetimlerin karar organlarının halk tarafından seçilmesi, seçilen bu organların merkezi yönetimin müdahalesinden uzak biçimde kendi iç unsurlarını belirleyebilmesi ve onlar aracılığı ile hizmet görebilmesi, icraatını yerel halkın çıkarları uyarınca gerçekleştirmesi, yeterli mali kaynaklara ve tüzel kişiliğe sahip olmasıdır.

#### *Adem-i Merkeziyetçilik İlkesi*

Adem-i merkeziyetçilik veya yerinden yönetim ilkesi, yereldeki birtakım kamu hizmetlerinin merkezi yönetim tarafından değil, merkezi yönetim dışındaki kamu tüzel kişilikleri tarafından yerine getirilmesidir. Yani adem-i merkeziyetçilik ilkesi, bazı kamu hizmetlerinin merkezi yönetimin hiyerarşisi dışında bulunan kamu tüzel kişilikleri tarafından yürütülmesi anlamına gelir (Gözler, 2008: 29-30).



Adem-i merkeziyetçiliğin yönetim bilimi açısından iki türünden bahsedilebilir (Keleş, 2006: 22). Bunlardan ilki siyasal adem-i merkeziyettir. Bununla anlatılmak istenen genelde federatif sistemlerdeki devlet yapılanmasıdır. Keleş'e göre, daha çok federatif devletlerde, bazı yerel birimlere tanınmış bulunan yarı özerk statüye dayanan bir yönetim biçimidir (2006: 23). İkincisi ise idari adem-i merkeziyettir. Bu yönetim biçiminde yasama ve yargı erkleri merkezin elindedir. Yerel yönetimlerin yalnız yürütme alanında bazı yetkileri vardır. Bu yetkileri kullanan birimlerin niteliğine göre idari adem-i merkeziyet de ikiye ayrılır:

**Hizmet Yönünden Adem-i Merkeziyet:** Bazı kamu hizmetlerinin merkezi yönetimin dışında kalan bağımsız bir örgüt tarafından yerine getirilmesidir (Keleş, 2006: 23). Merkez hiyerarşisine bağlı olmayan bu kuruluşlar, kendilerine bırakılmış kamu hizmetleriyle ilgili konularda yürütme ile ilgili kararlar alma yetkisine sahiptirler (Yalçındağ, 1995: 6). Bu doğrultuda ticaret ve sanayi odaları, KİT'ler, üniversiteler hizmet yönünden adem-i merkeziyet kuruluşlarıdır.

**Yer Yönünden Adem-i Merkeziyet:** Burada ise, bir yörede yaşayan insanlara yerel düzeydeki ortak ihtiyaçlarını yerinde karşılayabilmek, bunları kendi organları eliyle gerçekleştirebilmek için özerklik tanınması söz konusudur. Bu birimlerin ayrı tüzel kişilikleri ve yönetsel özerklikleri vardır. Merkezi yönetimin malvarlığından ayrı malvarlıklarına, kimi bağımsız gelir kaynaklarına ve kendi bütçelerine sahiptirler (Keleş, 2006: 23). Belediyeler, il özel idareleri ve köyler bu türden yapılardır.

#### *Yetki Genişliği İlkesi*

Merkezi yönetimin güçlü olduğu ülkelerde her durumda merkezin kararı beklenmektedir. Bu uygulama çabuk hareket edilmesi zorunlu olan durumlarda olumsuzluk doğurmaktadır. İşte bu durumlarda merkeziyetçiliğin yarattığı olumsuzlukları ortadan kaldırmak ya da azaltmak amacı ile yetki genişliği ilkesi benimsenmiştir.

Yetki genişliği, merkezden yönetimin görece yumuşatılmış şekli olup, genel idarenin taşra teşkilatının başında bulunan yöneticilere, bazı konularda, merkeze danışmadan karar alabilme ve uygulayabilme yetkisi tanınmasıdır (Keleş, 2006: 21). Yetki genişliğinde, merkezdeki kuruluşlar, taşra teşkilatının başında bulunan yöneticilere, bazı görevleri yapabilmelerine yetecek düzeyde yetkiyi merkez adına kullanmak üzere devrederler. Merkezdeki kurumların, bazı faaliyetlerini, taşrada kurdukları birimler vasıtasıyla yürütmeleri, yetki genişliği çerçevesinde gerçekleşen bir uygulamadır. Birçok merkezi kuruluşun, bölge birimleri bu tür bir örgütlenmenin sonucudur (Keleş, 2006: 21).

Gözler yetki genişliği ilkesinin özelliklerini genel olarak şöyle ifade etmiştir (2008: 29):

Yetki genişliğinde kullanılan yetki esas olarak merkeze aittir, bu nedenle de vali bu yetkiyi kendi adına değil, merkez adına kullanır. Bu yetki, yalnızca vali tarafından kullanılmaktadır. Vali, merkeze danışmadan karar alabilse de merkezin hiyerarşisine tabidir. Yetki genişliğinde kullanılan yetki ile yürütülen hizmet, merkezi hizmettir, bu nedenle bu yetkinin kullanılmasıyla ilgili tüm gelir ve giderler de merkeze aittir.

Yetki genişliği, kararların daha hızlı ve az masraflı bir biçimde alınmasını sağlamanın yanında, idarenin bütünlüğünü tehlikeye atmadan merkez adına karar alınmasını sağlamaktadır (Kararslan, 2007: 27). Yetki genişliği ilkesinin en önemli yararı, sorunların halka en yakın birimlerce çözülmesine olanak vermesidir. Yani merkezi kuruluşa gitmeye gerek kalmadan sorunların çözülmesine imkân sağlayabilmesidir. Yetki genişliği, ilk defa 1876 yılında yürürlüğe giren Kanun-i Esasi'de yer almış ve ondan sonraki tüm anayasalarda bir şekilde kendine yer bulmuştur.

#### *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı*

Avrupa ülkeleri, Avrupa Konseyi'nin kuruluşundan itibaren (1949) yerel yönetimlerin özerkliğine çok büyük önem vermişlerdir. Bu kapsamda, Avrupa Konseyi bünyesinde yerel özerkliğin geliştirilmesi amacıyla çalışacak organlar oluşturulmuştur. Bölge çaplı yönetimlere, ulus-devletin parçalanmasına neden olan bir gözle değil de aksine bütünleşmeyi sağlayıcı, kolaylaştırıcı bir bakış açısıyla yaklaşılmıştır. Bu yönetimler vasıtasıyla büyük birleşmenin sağlanacağı düşünülmüştür. 1985 yılında ise Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı kabul edilmiştir (Keleş, 1995: 4). Şart, demokrasinin gelişmesi ve yönetimde etkinliğin sağlanması gibi konularda son derece önemli bir konuma sahip olan yerel yönetimlerin haklarının korunabilmesi için bir güvence sunmuştur. Şart; yerel yönetimlerin bağımsızlıkları ile ilgili konularda kurallar içermekte ve taraf olan devletleri, yerel yönetimlerin siyasal, yönetsel ve mali yönlerden bağımsızlıklarını güvence altına almaya zorlayıcı hükümler içermektedir (Keleş, 1995: 4).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yerinden yönetim kavramı tanımlanmakta, yerel yönetimlerin özerkliğinin anayasal ve yasal bir temele oturtulması gerektiği vurgulanmakta, yerel yönetimlerin görev ve yetki alanları belirlenirken kullanılması gereken ölçütler gösterilmekte ve yerel yönetimler üzerindeki devlet denetiminin azaltılması ve kendilerine görevleriyle orantılı gelir kaynaklarının sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. İkinci bölümde Şart'a taraf olan devletlerin

yükümlülük ve sorumluluklarıyla ilgili kurallar yer almaktadır. Bu bölümde devletlerin, çekince koyabilecekleri maddeler de ayrı ayrı gösterilmektedir (Keleş, 1995: 4-5). Şart'ta, taraf olan devletlerin ilkeleri uygulayıp uygulamadıklarının denetlenmesine ilişkin bir sistem öngörülmemiştir. Yalnızca taraf devletlerin Şart'ın ilkelerini uygulamak amacıyla aldıkları önlemleri zaman zaman Konsey'e bildirmeleri öngörülmüştür. Şart'ın son bölümü ise, uygulama ve yürürlük koşullarına ilişkin kurallardan oluşmaktadır.

### **Farklı Yerel Özerklik Uygulamaları**

Bilindiği üzere devletler, biçimsel olarak farklı farklı şekillerde örgütlenmişlerdir. Bu örgütlenmelere bağlı olarak yerel yönetimler veya konumuzu oluşturan yerel özerklik uygulamaları da farklılaşabilmektedir. Bu kısımda farklı örgütlenme modeline sahip devletlerde yerel özerklik uygulamaları konusuna değinilecektir.

#### *Federal Devletlerdeki Uygulamalar*

Klasik tanıma göre federalizm, egemenliğin veya iktidarın, merkezi devlet ile birbirlerinden bağımsız eyaletler arasında paylaşılması ile oluşan siyasi sistemdir. Bir başka tanıma göre ise federalizm, merkez ve yerel yönetimler arasında bölünmüş devlet biçimidir (Uygun, 2002: 34). Federal devlet sistemlerinde, federe devletlerin, eyaletlerin, kantonların veya özerk bölgelerin statüleri hukuki olarak ortadan kaldırılamaz. Değişik isimleri olabilen idari birimlerle merkezi devlet arasında egemenliğin paylaşılmasına dayanan federal devlet sistemleri, federal devlet ile federe devletler arasındaki ilişkilerin anayasayla güvenceye alınmış olduğu sistemlerdir (Keleş, 2006: 89). Bir tür devlet topluluğu olarak tanımlayabileceğimiz federasyon, siyasal iktidarın farklı siyasal merkezler tarafından paylaşıldığı dolayısıyla birden çok siyasal otorite merkezinin, yasama, yürütme ve yargı organının bulunduğu, birden çok devlet ya da eyaletin bir araya gelmesi ile oluşan devlet türüdür. Kısacası, federal devletlerde, birden çok federe devlet, federal devletin egemenliği altında toplanmıştır. Federal yönetim genellikle ülkenin dış politikası, genel ekonomik politikalar gibi ülke genelini ilgilendiren ortak konular hakkında kararlar alır.

Federe devletler özerktir ancak anayasası, yasaları federal devletlerin anayasasına ve temel yasalarına aykırı olamaz. Federal yönetimin yetki alanı ülkenin tamamıdır, ancak federe devletlerin yetki alanı kendi topraklarıyla sınırlıdır (Uygun, 2002: 23). Federal devletlerde egemenlik üniter devletlerin aksine bölünmez değildir. Bu nedenle federal devletlerde egemenliğin iki yönetim düzeyi arasında bölünmesi gerekir. Bu yönetimler arası yetkilerin kapsamı ise ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Öte yandan, federal devletlerde, federe devletler içinde bulunan yerel yönetimler, geniş ölçüde federe devlete bağımlıdır. Federal devletlerde eyaletler yasama ve yargılama

alanlarında bağımsızlıklarını korurken, yerel yönetimlerin böyle bir hakları bulunmamaktadır (Keleş, 2006: 89).

Federalizm ile yerel yönetim ilişkisi hususunda çeşitli görüşler mevcuttur. Bu konuda bir kısım görüşe göre siyasal adem-i merkeziyet federalizm ile aynı şeydir ve tek bir yasama erkinin değil de birden çok yasama erkinin olması anlamına gelmektedir. Her bölge bir nevi devlet haline gelmekte ve kendi yasama gücüne sahip olmaktadır. İdari adem-i merkeziyet ise idari fonksiyonlarla ilgili olduğu için bu konuda yasama yetkisinin tekliği üzerinde bir tartışma bulunmamaktadır. Kimi görüşler ise, yerel yönetimlerle federalizm arasında bir derece farklılığı olduğunu belirtmektedir (Karaarslan, 2007: 33).

Federal devletler bir anayasa ile kurulurlar. Dolayısıyla federe devletler, federal devlete anayasa ile bağılırlar. Aralarındaki yetki paylaşımı da anayasa uyarınca belirlenmiştir. Federal hukuk düzeni ve federe hukuk düzeni olmak üzere iki tür hukuk düzeninin bulunduğu federal devletlerde, federe devletlerin federal devletten ayrılma hakları yoktur. Federe devletlerin uluslararası kişiliği bulunmaz, bu nedenle onları dış ilişkilerde federasyon temsil etmektedir.

Federal devletlerde ne federal yönetimler, ne de federe yönetimler anayasayı tek başına veya tek taraflı olarak değiştiremezler (Uygun, 2002: 23-25). Kural olarak federal devletin federe devletler üzerinde denetim yetkisi bulunmaz. Federe devletlerin uygulamaları ancak yargı yoluyla denetlenebilmektedir. Bu iki yönetim düzeyi arasındaki uyuşmazlıklar ise federal düzeyde faaliyet gösteren yargı organları aracılığıyla giderilmektedir (Uygun, 2002: 32).

Federal sistemlerde yerel yönetimler, genellikle federe devletlerin sorumluluklarında bulunan idari birimlerdir. Bu sebeple de yerel yönetimlerin görevleri, yetkileri ve özerklikleri eyaletten eyalete farklılık gösterebilmektedir (Karaarslan, 2007: 35). Ancak genel itibarıyla federalizm yerel yönetim noktasında güçlü bir özerkliği ifade etmektedir.

Bilindiği üzere Almanya, Birinci Dünya Savaşı sonucunda cumhuriyet şeklini almış, Hitler'in iktidara gelmesi ile idari yapı merkeziyetçilik esasına göre şekillenmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile beraber Almanya ikiye bölünmüştür. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasına değin, durum böyle sürmüştür.

İki Almanya'nın birleşmesinden sonra ortaya çıkan yeni Almanya ise 16 eyaleti olan federal bir devlettir ve federal devlet ile eyaletlerden oluşan iki seviyeli bir yapısı vardır (Keleş, 2006: 86). Alman yerel yönetimleri, idari teşkilat içerisinde eyaletlerin bir parçası olarak konumlanmışlardır. Yerel yönetimlerde ise ilçeler ve belediyeler bulunmaktadır (Karaarslan, 2007: 37). Yerel yönetimler

kamu hizmetlerinin görülmesi anlamında Alman Federal Sistemi'nde önemli bir yer tutmaktadırlar. Kendi sınırları içinde bulunan yerel nitelikteki kamu hizmetlerinin tamamını, kendi sorumlulukları çerçevesinde yürütme yetkisine sahip kuruluşlar olarak görevlendirilmişlerdir. Dolayısıyla, bu sorumluluklarını yerine getirebilmek için gereken yeterli düzeyde yetki, mali kaynak ve personele sahip olmaları sağlanmıştır. Kural olarak merkezi yönetimden izin almadan kararlarını alabilmekte ve uygulayabilmektedirler. Bu özellikleri anayasal güvence altına alınmıştır.

#### *Üniter Devletlerdeki Uygulamalar*

Unsurlarında ve organlarında teklik özelliği bulunan, ülkede siyasal iktidarın tek elde toplanmış olduğu, tek bir devletin egemenliğinin geçerli olduğu, bir tek yasama ve yürütme organı olan, yargı birliği bulunan ve ülkenin bütünü üzerinde tek bir siyasal otorite ve bu otoriteyi temsil eden egemen gücün bulunduğu devlet türüdür. Üniter devletlerde çeşitli yerel özellikler dikkate alınarak, yönetimin yerel düzeylerle paylaşılması veya bölünmesi mümkün değildir.

Yönetimsel yerel yönetim ilkesinin uygulandığı üniter devletlerde yerel yönetimlerin, egemenliği paylaşmak olarak nitelendirilebilecek yasa yapma ve devletin varlığını sorgulama gibi yetkileri yoktur (Karaarslan, 2007: 43). Üniter devletlerde, yerel yönetimler ulusal parlamentolar tarafından yaratılan birimlerdir ve anayasal ilke olarak tümüyle parlamentoya tabidirler. Yani yerel birimler parlamento kararı ile kurulur ve denetime tabidir. Aynı zamanda parlamento kararı ile de ortadan kaldırılabilir. Bunun yanında üniter devletlerde merkezi yapı bazı noktalarda otoritesini yerel birimlere kısmi anlamda devredebilir; ancak bu, denetime tabidir. Bunların yanında üniter devlet yapıları ve yerel yönetim ilişkileri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Fransa üniter bir devlettir; ama Korsika gibi bölgelerde farklı statüler kabul edebilmiştir (Kayıkçı, 2003: 2). Burada önemli olan husus bu statünün üniter devlet yapısına aykırılık teşkil etmeyecek şekilde olmasıdır. Yine Portekiz üniter bir devlettir ve bunu anayasal statüye almıştır, ancak bölge meclislerinin kendileriyle ilgili bazı konularda yasama yetkisi bulunmaktadır. Tüm bunlar üniter devlet sistemine sahip olan devletlerin birbirlerinden farklı yerel yönetim uygulamalarına sahip olabildiklerini göstermektedir. Üniter devlet ve yerel yönetimler ilişkisini açmak için Fransa örneği üzerinde durmak yararlı olacaktır.

Fransa, üniter devlet fikrinin ortaya çıktığı ülke olarak bilinmektedir. Aynı şekilde Fransa'nın özellikle somutlaştırdığı bir diğer sistem de merkeziyetçi yönetim sistemidir. Fransa'nın üniter yapıyı ve merkeziyetçiliği tercih etmesinin gerisinde, feodal dönemdeki parçalanmışlığın etkilerini ve yereldeki güç

odaklarının etkinliğini azaltmak amacının olduğunu belirtilmek mümkündür (Karaarslan, 2007: 46). Fransız Devrimi ve Napolyon zamanında şekillenen yerel yönetim sistemi sadece kendi ile sınırlı kalmamış, birçok ülkeyi etkilemiştir. Birçok ülke Fransız yönetim modelinden esinlenmiş, onu model almıştır.

Fransa 1958 anayasası ile yerel yönetim birimlerinin kendilerini serbestçe yönetmelerini yani adem-i merkeziyetçiliği benimsemiştir. Ancak tam anlamıyla adem-i merkeziyetçilik 2003'te anayasada yapılan değişiklik ile somutlaşmıştır. Karaarslan'ın ifade ettiğine göre (2007: 47) , söz konusu anayasa değişikliği ile Cumhuriyetin adem-i merkeziyetçiliği anayasal güvence altına alınmış, ancak bu yapılırken Cumhuriyetin bölünmezliği ve yerindenlik ilkelerinden vazgeçilmemiştir. Fransız Anayasası'nın ilk maddesinde devletin temel nitelikleri düzenlenmektedir. Bu maddeye göre, "devletin teşkilatlanması, adem-i merkeziyet esasına dayanmaktadır". Yani 2003 yılında yapılan değişiklikler ile *décentralisation* (adem-i merkeziyet) önündeki anayasal engeller kaldırılmış ve halkın siyasal ve yönetsel süreçlere gerçek anlamda katılımını sağlamak hedeflenmiştir. (Karaarslan, 2007: 47). Günümüzde Fransa, 26 temel yönetsel bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerden 22'si Fransa'nın Avrupa'daki toprakları içinde yer alırken, diğerleri denizaşırı topraklardır. Ayrıca Fransa'da, Fransızca dışında 11 tane bölgesel Fransa dili resmi olarak tanınmaktadır.

#### *Bölgeselleşmiş Devletlerdeki Uygulamalar*

Bölgesel devletleri kabaca, idari adem-i merkeziyet ile siyasal adem-i merkeziyetin bir arda uygulandığı devletler olarak nitelendirebiliriz. Bu devletlerde federal sistemlerdeki gibi yasama yetkileri bölgelere bırakılmıştır; ancak burada önemli olan bölgesel nitelikte olan İtalya ve İspanya gibi ülkelerde yasama bölgelere bırakılmış olsa da yargı yetkisi merkezin tekelinde kalmaya devam etmiştir. Federal sistemden ayrılan en bariz yönü, yargı yetkisi noktasındadır. Bölgesel devletlerin, oluşturdukları özerk yerel yönetimler ile çıkabilecek etnik, sosyal, kültürel ve ekonomik problemleri engellemeye çalıştıklarını söyleyebiliriz. Bölgeselleşmiş devletlerde ulusun bütünlüğü şüphesiz ki önemsenmektedir; fakat kullanılan ulus kavramı, ırki yönden ziyade farklı anlamları içermektedir. Bunun yanında bu devletler genelde ulus kavramından ziyade millet veya halk kavramını kullanmaktadırlar. Nitekim bu, tek ulustan ziyade bütün ulusu kapsayıcı niteliktedir. Bölgeselleşme, merkezi yönetim karşısında yerel ve bölgesel yönetimlerin güçlendirilmesini, veya adem-i merkezileşmeyi ifade etmektedir (Baran, 2003: 113-114).

Bölgesel devletlerdeki en temel özellik, bölgelerin siyasal özerklik sahibi olmalarıdır. İkinci özellik ise ulusal birliktir. Burada yer alan ulusal birlik kavramı klasik anlam ve yapısından farklılaşmıştır (Karaarslan, 2007: 58).

Bugün bölgesel devlet olarak niteleyebileceğimiz İtalya, İspanya gibi ülkeler başlangıçta üniter bir nitelikteyken, homojen olmayan yapılarının da etkisiyle bölgesel bir niteliğe bürünmüşlerdir. Nitekim bu yapılar söz konusu ülkeleri bölünmekten alıkoymuştur diyebiliriz. Franko'dan sonra İspanya Devleti ayrılma isteği gösteren Katalan, Bask, Galiçya ve Endülüs bölgelerine özerklik vererek bölünme eğilimlerini mümkün olduğunca sönümlendirebilmiştir. İtalya ise, bölgeselleşme yoluyla bölünme sorununu ortadan kaldırdığı gibi devlet mekanizmasının yeniden etkili çalışır duruma gelmesini sağlamıştır (Karaarslan, 2007: 59).

Bölgesel devletleri üniter devletlerden ayıran en temel özellik siyasal yetkilerin bölgesel yönetimlere devredilmesidir. Bölgesel devletler ile federal devlet arasındaki önemli farklılık ise, bu yetkilerin denetimi konusunda bölgesel devletlerdeki merkezi yönetimin kimi yetkilerinin olmasıdır (Karaarslan, 2007: 60).

Bölgesel devletlerdeki yerel yönetim uygulamalarını İspanya örneği ile biraz açmak yararlı olacaktır. İspanya üniter bir yapıya sahiptir. Ancak İspanya'da geniş bir yerinden yönetim sistemi mevcuttur (TESEV, 2009: 77). Bu yerinden yönetim ya da adem-i merkeziyetçilikte idari anlamdan ziyade, siyasi adem-i merkeziyetçiliğin esas alındığını söylemek mümkündür. İspanya'da üç kademeli bir yerel yönetim sistemi bulunmaktadır: Bölgesel yönetimler, il yönetimleri ve belediyeler. İspanya'da 17 özerk topluluk ve 2 özerk kent bulunmaktadır. İspanya'da, ortak vatanın bütünlüğü ve bölünmezliği vurgulanmakla birlikte, İspanyollar dışındaki diğer toplulukların özerklik hakkı da kabul edilmektedir. Son yıllarda birçok hizmet ve yetki yerel birimlere verilmiştir. Bu merkezi yapı ile olumlu anlamda bir denge oluşturmuştur. Sadece İspanya Devleti'ne ait olan yetkilere karşılık, sadece özerk topluluklar tarafından kullanılan yetkiler de mevcuttur. Örneğin yasama yetkisi İspanya Devleti'nde olmasına karşılık, özerk topluluklara bu yasaları genişletici yetkiler tanınmıştır (Karaarslan, 2007: 64). Bu yetkiler bir nevi tamamlayıcı bir durumu ifade etmektedir.

İspanya'da yerel yönetimlerin özerkliği anayasa tarafından belirlenmektedir ve yerel yönetimler iki tür yetki kullanabilmektedir. Bunlar devredilmiş yetkiler ve verilmiş yetkilidir. Devredilmiş yetkiler söz konusu olduğunda, yetkinin asıl sahibi olan devlet veya özerk topluluk devrettikleri yetkinin kullanımı ile ilgili olarak çeşitli sınırlamalar getirebilmekte, uygulama aşamasını yönlendirebilmekte ve yetki kullanımını denetleyebilmektedir. Verilmiş yetkiler ise devredilmiş yetkilere kıyasla özerklik ve yerel demokrasi bakımından daha uygun bir nitelik taşımaktadırlar. Çünkü verilmiş yetkilerin kullanımı, yetkiyi alan yerel yönetimlerin, söz konusu yetkiyi kendi gereksinimlerine göre



kullanabilmesine olanak tanımaktadır. İspanya’da merkezi yönetimlerin yerel yönetimler üzerindeki vesayet yetkisi kural olarak kaldırılmıştır. Fakat bölgesel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki ilişkilerde koordinasyon görevi gören bir temsilci aracılığı ile gözetim ve denetim sağlanmaya çalışılmaktadır (Karaarslan, 2007: 65). Bu gözetimi yapan temsilci başbakana bağlıdır.

### **Türkiye Gündeminden Bir Model: Demokratik Özerklik**

Bilindiği üzere Türkiye türdeş (homojen) olmayan, farklı etnisite ve inanç gruplarının bir arada yaşadığı bir ülkedir. Türkiye gibi homojen olmayan ülkelerde idari anlamda düzenleme yapmak çoğu zaman pek de kolay olmamaktadır. Nitekim yerel yönetimler açısından konuya yaklaşıldığında yerel yönetimlerin oynadığı roller bakımından farklı özelliklerinin yanı sıra ulusal birlik ve bütünlüğü sağlayıcı rollerinin de olduğu görülmektedir (Keleş, 2006: 51). Ancak Türkiye gibi farklı etnik unsurların, farklı inanç gruplarının yer aldığı ülkelerde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ya da özerkliği hususlarında bırakın birlik, bütünlüğü oluşturmasını aksine yerel yönetimleri güçlendirmenin ayrılmaya ve bölünmeye yol açabileceği tepkilerinin oluşabileceği görülmektedir. Bazı durumlar vardır ki, paradoksal bir durumu ifade eder, Türkiye’nin bugün yaşadığı durum gibi. Zira Türkiye’nin uzun yıllardır yaşadığı Kürt sorunu çerçevesinde, bir kesim, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasının ve siyasi anlamda bir adem-i merkeziyetçiliğin tesis edilmesinin hem demokratikleşmeye katkısı olacağını, hem ülkenin idari yapısını ferahlatacağını, hem de Kürt sorununu çözüme kavuşturacağını ileri sürerken, bir başka kesim ise bunun ülkeyi ayrıştırıp, parçalanmaya götüreceğini ifade etmektedir. İşte bu noktada “demokratik özerklik” adı verilen modelin ne anlama geldiği, neleri içerdiği hususu son derece önem taşımaktadır.

Günümüzde “üniter devlet” ile “ulus devlet” birbirine karıştırılmakta, hatta kimi zaman birbirinin yerine dahi kullanılabilmektedir. Ancak bu iki kavramın birbirinden ayrı şeyler olduğunu ve devlete ilişkin farklı anlamlar içerdiğini belirtmek gerekmektedir. Bu iki kavramdan önce ise bunlardan da farklı olarak “ulusal devlet” kavramına değinmekte yarar vardır. Ulusal devlet, egemenliğin kaynağının ulus olduğu fikrine dayalı olan devlettir. Egemenliğin kaynağının tanrı veya soy olduğunu söyleyen devlet fikrine ters bir biçimde gelişmiş ve Fransız İhtilali sonrası burjuva sınıfı tarafından hayata geçirilmiştir. Üniter devlet ise daha önce de ifade edildiği üzere; unsurlarında ve organlarında teklik özelliği bulunan, ülkede siyasal iktidarın tek elde toplanmış olduğu, tek bir devletin egemenliğinin geçerli olduğu, bir tek yasama ve yürütme organı olan, yargı birliği bulunan ve ülkenin bütünü üzerinde tek bir siyasal otorite ve bu otoriteyi temsil eden egemen gücün bulunduğu devlet türüdür. Üniter devlet, ülkenin çeşitli bölgelerine çeşitli haklar veya özerklik verebileceği gibi,



bu verdiklerini geri alabilme kabiliyetine de sahiptir. Ulus devlet ise, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra, ulusal devletin giderek tek kimlikli ve asimilasyoncu bir hal alması ile oluşan, kapitalist üretim ilişkilerinin geliştiği dönemde diğer devletlerle rekabet gücünü artırmak isteyen ulusal burjuvazinin tüm toplumun desteğini alabilmek için farklı unsurlardan temizlenmiş bir ulus yaratma fikri ile birlikte ortaya çıkan, bu amacı uğruna kimi zaman etnik veya dinsel temizlik yapabilen devlet türüdür. Yani ulus devlet, devletin ruhu ve felsefesinde yaşadığı dönüşüm ile ilgili, devletin özü ile ilgili bir durumken, üniter devlet onun örgütlenme formudur ve devletin biçimi ile ilgilidir. Dolayısıyla her üniter devlet ulus devlet olmak zorunda değildir. Üniter devletler ulus devlet mantığını aşarak -tıpkı bugünkü Fransa gibi- kendini demokrasi standartlarına yakınlıştırabilir. Bugün geline aşamada, İspanya ve Fransa örneklerinde olduğu gibi, üniterliğin devletin demokratik bir yerel yönetim sistemine sahip olması önünde engel olmayacağı görülmektedir. Öte yandan, ulus devlet anlayışının Türkiye'nin toplumsal hafızasında çok derin izdüşümleri olduğu bilinen bir gerçektir. Yakın tarih dikkatle incelendiğinde devletin ulus kavramı ile özdeşleştirilmesinin ve ulusun da yalnızca tek bir etnik gruba dayandırılmasının tehlikeleri ve toplumsal bütünlük algısı üzerinde yarattığı ağır tahribatlar yeterince açık biçimde görülecektir.

Demokratik özerklik modeline ilişkin ilk taslak Demokratik Toplum Kongresi adı verilen yapı tarafından 19 Aralık 2010 tarihinde, Diyarbakır'da gerçekleştirilen bir çalıştay sonucunda açıklanmıştır. Taslak, ülke bütünlüğü korunarak halkın yerel düzeyde söz sahibi olmasını sağlayacak ve farklı toplum kesimlerinin kendilerini özgür biçimde ifade edebileceği ölçüde özerklik sahibi olmasına dayanan modeli "demokratik özerklik" olarak tanımlamaktadır. Demokratik özerklik, taslakta anlatılan şekli ile; en küçük yaşam alanlarından (mezra, köy, mahalle) başlayarak öz örgütlülüğü tabandan gerçekleştirmiş, öz yeterliliğe kavuşmuş toplulukların ortaklaşmış iradesini demokrasi ve özgürlüğün temel kaynağı sayan; merkezden çok yerelin, yerinden demokratik yönetimin, farklılıkların zenginliğini açığa çıkaracağı; idari ve mali özerkliğe sahip bir yerel yönetim anlayışının esas alındığı ve yerel topluluğun kendisini, toprağını, bölgesini ve kaynağını etkileyen gelişmeler üzerinde söz sahibi olabilesini esas alan bir modeldir.

Model; köy komünleri, kasaba meclisleri, ilçe meclisleri, mahalle meclisleri, kent meclisleri ve özerk bölge meclisi biçiminde örgütlenmeyi öngören; karar alma yetkisini halka tanıyan (Turan, 2011) bir örgütlenme biçimidir. Modele göre mahalle (köy) meclisleri ilçe meclislerini, ilçe meclisleri il meclislerini, il meclisleri de bölge meclisini oluşturmaktadır. Modelde en küçük yaşam alanlarında örgütlülüğün ise komün, ocak ve meclis tarzında öz örgütlenme

yoluyla gerçekleşeceğinin öngörülüyor olması önemlidir. Buna karşın öz örgütlenmenin komünlerle sağlanacağı önerisi özellikle liberal çevrelerce eleştirilmiş, korporatist bir yapının oluşacağını veya bunun Sovyetik bir yapıya neden olabileceği belirtilmiştir. Oysa bilindiği üzere tarihsel anlamda demokrasi gerçek anlamda komünlerde büyümüş ve gelişmiştir (Çukurçayır, 2002: 85). Komünler var oldukları dönemlerde her zaman demokrasinin yapı taşları olarak görülmüşler ve egemen güçlere karşı gelerek eşitliğin, özgürlüğün ve kendi kendini yönetmenin sembolü olmuşlardır (Görmez, 1997: 12).

Taslak metninde ifade edildiği şekli ile bu idari modelde; birbiriyle yoğun bir şekilde sosyo-kültürel ve ekonomik ilişki içinde bulunan komşu illeri kapsayan, yapı olarak seçimle iş başına gelen il genel meclislerine benzeyen adem-i merkeziyetçi bölgesel meclisler olacaktır. Bu bölgesel meclisler, eğitim, sağlık, kültür, sosyal hizmetler, tarım, denizcilik, sanayi, imar, çevre, turizm, telekomünikasyon, sosyal güvenlik, kadın, gençlik, spor ve diğer hizmet alanlarından sorumlu olacaktır. Dışişleri, maliye ve savunma hizmetleri ise merkezi hükümet tarafından yürütülecektir. Emniyet ve adalet hizmetleri merkezi hükümet ve bölge meclisleri tarafından ortak yürütülecektir. Türkiye’de sayıları 20-25 tane olabilecek şekilde kurulacak bölge meclisleri, TBMM ve bölgeler arasında işleri kolaylaştıran, halkın yönetime daha fazla katılımını sağlayan, çağdaş, demokratik bir siyasi ve idari yapılanma olarak formüle edilmektedir. Bölgelerin her biri, o bölgenin özel adı veya bölge meclisinin yetki sınırları içinde bulunan en büyük ilin adıyla anılacaktır. Özerk bölge meclisleri TBMM’ye de temsilcilerini gönderecektir.

Türkiye, AB sürecinde çeşitli yardımlardan ve fonlardan yararlanabilmek için 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi’nde kalkınma ajanslarını kuracağını taahhüt etmiş ve Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun adıyla 8 Şubat 2006’da yayımlanan 5449 sayılı kanun ile ülke 26 bölgeye ayrılmıştır. Bölgesel kalkınma ajansları, merkezi hükümet sistemi içine girmeyen farklı bir idari yapı dahilinde, sınırları çeşitli faktörler gözetilerek belirlenmiş bir bölgenin sosyal ve ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla kurulmuş olan, genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilen kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, kamusal kaynakların doğrudan sermaye gruplarına aktarılması nedeniyle sorunlu yapılardır. Bölgesel kalkınma ajansı yapılarının karar alıcı değil, merkezi yönetimin aldığı kararları uygulayıcı bürokratik yapılar şeklinde düzenlenmiş olmaları ise söz konusu ajansların sorun teşkil eden bir başka özelliğidir. Fakat bölge odaklı yönetim mekanizması oluşturmak, korkulması gereken bir durumu ifade etmemektedir. Nitekim Türkiye’de bu ihtiyaç her alanda kendini hissettirmektedir. Bilindiği üzere Türkiye’de “Bölge İdare Mahkemeleri” gibi bir bölgesel yargı mekanizması bile mevcuttur.

Öte yandan, Türkiye'nin üye olmaya çalıştığı Avrupa Birliği, 1975'ten beri bölgesel, adem-i merkeziyetçi yönetim biçimlerini teşvik etmekte ve bulunduğu ülke sınırlarından bağımsız olarak bölgelerarası ilişkileri desteklemektedir. Mevcut sistemde siyasi manevralar uyarınca kimi zaman yeni iller kurulmakta, büyük kentler çevresinde tüm yerleşim birimlerini yutarak büyümekte, bir tür başkanlık sistemi ile yönetilen büyükşehir belediyeleri yerel demokrasinin içini boşaltarak bütün ülkeye yayılmaktadır. Bunun yanında nüfusun ve dolayısıyla ihtiyaçların artmasına paralel olarak merkezi yapı talepleri zamanında karşılama konusunda yeterli olamamaktadır. Turan'ın güzel biçimde dile getirdiği gibi; tek merkez etrafında örgütlenmiş siyasal temsil mekanizmalarıyla, sağlık ve eğitim hizmetlerinin tek merkezden örgütlenmesi ve sunumuyla, yerel yönetimleri adeta inşaat firması düzeyine indirgeyen yaklaşımlarla çözüm değil ancak sorun üretilebilir (Turan, 2011). Demokratik özerklik modeli, idari yapının görece daha rahat işlemesini sağlamasının yanı sıra, Türkiye'nin homojen olmayan yapısından kaynaklı olan kimlik taleplerini de karşılayacak düzeydedir. Nitekim İspanya'da etno-kültürel bölgeselliğin güçlü olduğu Bask ve Katalan bölgeleri ülkenin 17 otonom bölgesinden ikisidir ve bu durum hem kimlik taleplerini büyük ölçüde karşılamış hem de merkezi yönetimin bölgesel birimler karşısındaki konumunu güçlendirmiştir.

Önerilen modelde; her yıl merkezi hükümetin bölge meclislerinin gelişmişlik düzeylerine ve nüfuslarına bakarak aktaracağı bütçenin yanında, bölgelerin kendi yerel gelirlerinden de pay alması öngörülmüştür. Bu sayede az gelişmiş ve yoksul bölgelere pozitif ayrımcılık uygulanabilecektir. Öte yandan, önerilen modelde emek sömürüsünün kısıtlanacağı bir ekonomik sistemden söz edilmektedir. İnsanın ekonomiden kopartılmasının bütün yabancılaştırılmaların temeli olduğu ve ekonominin tüm topluluklara mal edilmesi gerektiği ifade edilmekte; kadın istihdamına öncelik verilmesi gerektiği belirtilmekte; azami kârı öncelik olarak görmeyen, kullanım değerini esas alan, tekellilikten uzak, eşitlikçi ve dayanışmacı bir ekonomik sistemi oluşturmanın hedeflenmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Yani bir nevi ekonomik alternatifler ile merkeze olan bağımlılığın kökten kesilmese dahi azaltılması öngörülmektedir. Model, kendi kendine işleyen serbest piyasa anlayışını reddetmekte; ekonomiyi topluma iade etmeyi, iktisadi süreçlerle toplumsal örgütlenmeyi birleştirmeyi hedeflemektedir (Kalyon, 2011). Modelde, kullanım değerini esas alan, tekellilikten uzak, eşitlikçi ve dayanışmacı bir ekonomik sistem oluşturmak vurgusu dikkat çekicidir. Nitekim üretim-tüketim dengesinin aşırı bir biçimde ve tek elde birikmesine olanak tanımayan, dengeli ve adil bir dağılımın sağlanmasıyla birlikte sömürüyü engelleyen, doğayı tahrip etmeyen, kartelleşmeyi engelleyen, katılımcı bütçeyi esas alan ve kooperatifleşmeyi

öngören bir anlayış esas alınmaktadır. Kooperatifleşme anlayışının ise; birlikte üretme, ortak pazar ve ortak tüketim esasına dayandığı belirtilmektedir. Yani bir nevi ortaklaşma ve kendine yetebilme hedefi söz konusudur. Bu anlayış, neo-liberal sistemin halk için değil sermaye için esas aldığı “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” anlayışının alternatifi olabilecek bir düzlemde okunabilir. Nitekim neo-liberalizmin kutsadığı “ben” anlayışı yerine “biz” anlayışının, yani kolektif anlayışın tesis edilmeye çalışılması önemlidir. Bireyin kendi ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra kooperatifleşme ile ortaklaşmanın sağlanması, ortak tüketimin gerçekleşmesini sağlayabilecektir.

Modele yöneltilen eleştirilerin başlıcalarından olan ‘devlet içinde devlet’ yaklaşımı, büyük ölçüde bir önyargı barındırmaktadır. Nitekim bu model ayrı bir devlet modeli öngörmeyip, esasen katı ulus-devlet mantığını eleştirmektedir. Ulus-devletin; kendi içinde barındırdığı farklılıkları bir arada tutmaktan uzak olduğu, sürekli çatışma ve istikrarsızlık yarattığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, modelde mülkiyet biçimleri ya da ilişkilerinin nasıl düzenleneceği, ekonominin yönlendirilmesi, planlanması, kaynak yaratılması, kaynak transferi gibi hususlar açığa çıkarılmış değildir. Bu model yaratmak istediği ekonomik anlayışın, neo-liberalizme bir alternatif olacağını öngörmekteyse de, iktisadi olarak bütüncül yaklaşılarak, sacayaklarının iyi oturtulması gerekmektedir.

### **Sonuç**

İçinde bulunulan süreçte Türkiye, deyim yerindeyse önemli bir yol ayrımındadır. Bir taraftan neo-liberalizmin ve küreselleşme sürecinin yıkıcılığı mevcutken ve AB sürecinin öngördüğü yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılarak, demokrasinin tabana yayılması neticesinde özgürlük alanının genişlemesinin tesis edilmesi gerektiği belirtilirken, diğer taraftan yerel yönetimlerin özerkliğinin ya da yetkilerinin artırılmasının merkezi otoriteyi zayıflatıp, ülkenin üniter yapısını tehlikeye atacağı kaygısı mevcuttur.

Her ne kadar giderek bu hedeften uzaklaşsa da uzun bir süredir Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinde olan Türkiye’de zaman zaman uyum çalışmaları neticesinde idari yapıda değişiklikler yapılmış ve yerel yönetimleri güçlendirmeye yönelik kimi değişiklikler uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak yine de katı merkezîyetçi yapıdan yana önemli bir direnç söz konusudur. Bu süreçte, özellikle son birkaç yıldır tartışılmakta olan demokratik özerklik modeli, esasen eleştirilmeye muhtaç olan, ancak önemsenmesi gereken ve Türkiye’nin siyasal ve sosyal gerçekliklerine de cevap olabilecek bir modeldir.

Öte yandan, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve güçlendirilmesi özellikle Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri olan Kürt sorununun

çözümüne de önemli ölçüde katkı sunabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca yerel yönetimler, özellikle de belediyeler, yerel demokrasinin sağlanmasından ziyade yerel hizmetlerin etkin, verimli ve daha az maliyetle sağlanmasının aracı olarak görülmüştür. Ancak bu yaklaşım yerine, Fransa'nın 1951'den itibaren yaptığı gibi, ulus-devletin katı merkeziyetçi sistemini gevşeterek yerel yönetimlere anlamlı oranda yetki devri yapmak yoluyla hem ülke içinde eşitlikçi bir bütünleşme sağlanabilecek, hem bölgeler arası sosyo-ekonomik dengesizlikler aşılabilecek, hem de farklı yerelliklerin kendi farklılıklarını korumalarına olanak tanıyacak çoğulculuk sağlanabilecektir. Bu yolla halkın yönetimde yer alma olanaklarının geliştirilmesini sağlayacak mekanizmaların kurulması, yerel yönetimlerin toplumun bütün sorunları ile ilişkilendirilmesi, sosyal, ekonomik, tarihsel ve kültürel varlığın korunması ve geliştirilmesinde yerel yönetimlerin bir özne olarak değerlendirilmesi mümkün hale getirilebilecektir. Bu anlayışa ek olarak ise, söz konusu yerelliklerin hem gelişmişlik oranlarına göre denge sağlayıcı bir biçimde merkezi bütçe tarafından desteklenmesi, hem de kendi ekonomik kalkınmalarını sağlayabilmelerine imkân tanıyan olanakların (kooperatifleşme gibi) verilmesi, yani bir nevi ortaklaşma ve ürettiğini tüketebilme, kendine yetebilme imkânı tanınması, neo-liberal sistemin halk için değil sermaye için esas aldığı "küreselleşmeci yerelleşme" anlayışının alternatifi olabilecektir. Bu esaslara dayanan bir "yerel özerklik" anlayışı ile liberal yaklaşım tarafından savunulan yerel yönetimlerin merkezi yönetimin müdahalesinden uzak olması ile sınırlandırılmış olan "yerel özerklik" anlayışı arasındaki fark ise ortadadır.

## Sonnot

<sup>1</sup> Bu metnin bir versiyonu, Doğu Akdeniz Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Fakültesi (İşletme Bölümü Kamu Yönetimi Programı) tarafından düzenlenen ve 25-26 Kasım 2014 tarihlerinde KKTC'de gerçekleştirilen *Uluslararası Türk Dünyası Yerel Yönetimler Sempozyumu*'nda "Bir Siyasal Kurum Olarak Yerel Yönetimler ve Özerklik" başlığı ile bildiri olarak sunulmuştur.

## Kaynakça

Ağaoğulları M A (2006). *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Altıntaş H (2003). Yerel Yönetimlerin Modernizasyon Süreci ve Yeni Kamu Yönetim Anlayışı. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(1), 6–22.

*Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı* (1985). <http://www.tbb.gov.tr/hukuki-destek-ve-lobi/mevzuat/kanunlar>. Son erişim tarihi, 7/12/2015.

106 Koç T (2016). Yerel Yönetimlerde Siyasal Açından Farklı Yerel Özerklik Uygulamaları ve Örnekleri. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 87-109.

- Baran S (2003). *Demokrasi Mücadelesinde Yerel Yönetimler*. İstanbul: Aram Yayınları.
- Barber B (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*. Çev M Beşikçi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z (2006). *Küreselleşme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BDP (2010). *Özgür Demokratik Yerel Yönetimlerle Demokratik Özerkliğe*. İstanbul: Gün Matbaa.
- Beyazıt E (2006). *Yerel Demokrasi ve Katılım: Yerel Gündem 21 Uygulamaları Sürecinde Hatay ve Yerel Katılım Sorunları*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Bora T (2010). Federasyonu Düşünmek. *Birikim*, 257, 12-17.
- Brecher J, Costello T ve Smith B (2002). *Aşağıdan Küreselleşme*, İstanbul: Aram Yayınları.
- Canalp E (2006). *Avrupa Birliği Hukukunun Üye Ülkelerin Yerel Yönetimleri Üzerindeki Etkileri*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Cantzen R (2000). *Daha Az Devlet Daha Çok Toplum*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coşkun M K (2007). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Çelebi T (2003). *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye’de İdari Vesayet Uygulamasının Değerlendirilmesi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çelik V; Çelik ve Usta S (2008). Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik ilişkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(2), 87-104.
- Çiçek C (2011). Demokratik Özerklik Üzerine. *Birikim*, 261, 45-54.
- Çitçi O (1996). Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5(6), 5-14.
- Çolak H (2004). Yerel Yönetimlerde İdari Vesayet Denetimi ve Yerel Yönetimlerin Özerkliği. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çukurçayır M A (2002). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim ve Siyaset*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Erdemir T (2010). *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye ve İngiltere Yerel Yönetim Sistemlerinin Karşılaştırılmalı Analizi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Eroğul C (2007). *Anatüzeye Giriş*. Ankara: İmaj Yayınları.

- Görmez K (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Gözler K (2008). *İdare Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Güçlü S (2007). *1980 Sonrası Türkiye’de Yerel Yönetimler İçin Önerilen Modeller*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Güler B A (1992). Doğu Avrupa’da Yerel Yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 1(2), 35- 44.
- Güler B A (2000). Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Adem-i Merkeziyetçilik mi?. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 9(2), 14-29.
- Güler B A (2006). *Yerel Yönetimler: Liberal Açıklamalara Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Güler B A (2004). Kamu Yönetimi Temel Kanunu Üzerine. *Hukuk ve Adalet- Eleştirel Hukuk Dergisi*, 1(2), 1-31.
- Hardt M ve Negri A (2008). *İmparatorluk*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Holton R J (1999). *Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- İnaç H ve Ünal F (2015). *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye’de Belediyeler*. [birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/.../1-24.pdf](http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/.../1-24.pdf). Son erişim tarihi, 21/11/2015).
- İsbir B (2010). Temsili Demokrasi Anlayışına Göre Yerel Yönetimlerde Özerklik, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 11 (Özel Sayı: 2009), 1571-1599.
- Kalyon K (2015). *Demokratik Özerklik Çağrısına Burun Kivırlamaz*. *Bianet.org*, 29 Nisan. <http://bianet.org/bianet/toplum/127869-demokratik-ozerklik-cagrisina-burun-kivrilamaz>, Son erişim tarihi, 10/12/2015).
- Karaarslan M (2007). *Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Bağlamında Yerel Yönetimlerin Özerkliği ve Denetimi*. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kayıkçı S (2003). 1982 Reform Yasası Sonrası Fransa’da Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik Şartı. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(3), 22-47.
- Keleş R (1995). Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 4(6), 3-19.
- Keleş R (2006). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Luxemburg R (2010). *Ulusal Sorun: Ulusların Kendi Yazgısını Tayin Hakkı ve Özerklik*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Pustu Y (2005). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. *Sayıştay Dergisi*, 57, 121-134.
- 108 Koç T (2016). Yerel Yönetimlerde Siyasal Açından Farklı Yerel Özerklik Uygulamaları ve Örnekleri. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 87-109.

Resmi Gazete (2006). *Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun*, Kanun Numarası: 5449, Resmi Gazete Tarihi: 8 Şubat 2006, Sayı: 26074.

Sarıçiçek E (2010). *Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi ve Son Dönemlerde Yapılan Yetki Devirlerinin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Açısından Ele Alınması*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

TESEV (2009). *Yerel Yönetim Sistemleri*. İstanbul: TESEV Yayınları.

TODAİE (1992). *Kaya Projesi Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu*. Ankara: TODAİE Yayınları.

Toprak Z (2006). *Yerel Yönetimler*. İstanbul: Nobel Yayınları.

Tortop N (1991). Özerk, Üretken ve Katılımcı Mahalli İdare Anlayışı. *Amme İdaresi Dergisi*, 24(4), 3-10.

Tortop N (1999). *Mahalli İdareler*. Ankara: Yargı Yayınları.

Touraine A (2000). *Eşitlik ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Turan R (2011). Özerk İstanbul için Bir Deneme. *Günlük Gazetesi*, 17-20 Şubat 2011.

Urhan F V (2008). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması. *Sayıştay Dergisi*, 70, 85-102.

Uygun O (2007). *Federal Devlet: Temel İlkeler, Kurumlar ve Uygulama*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.

Vera-Zavala A (2006). *Katılımcı Demokrasi, Dünyadaki Katılımcı Demokrasi Deneyimleri*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yalçındağ S (1995). Yerinden Yönetim, Yerel Yönetim. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 4 (2), 3-19.

Yıldız M (1996). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5(4), 3-15.



